

11a. KRYZYS MONARCHII PIASTOWSKIEJ W XI w. – WYKŁAD

1. Państwo polskie na początku panowania Mieszka II (1025-1034)

a) sytuacja międzynarodowa państwa polskiego.

Mieszko II koronował się tuż po śmierci ojca **w 1025 roku**. W chwili gdy obejmował tron państwo polskie było rozległym krajem obejmującym: Pomorze Gdańskie, Pomorze Zachodnie, Wielkopolskę, Małopolskę, Mazowsze, Kujawy, Śląsk, Lubelszczyznę i Grody Czerwieńskie, Miłsko, Łużyce i prawdopodobnie Słowację. Sąsiadami Polski były przeważnie państwa chrześcijańskie. Od Zachodu graniczyło państwo polskie z Czechami, Cesarstwem Rzymskim Narodu Niemieckiego, a na północnym – zachodzie z pogańskim Związkiem Wieleckim. Na południu graniczyło z Węgry, a na wschodzie z Rusią Kijowską. Na północnym – wschodzie mieszkaly pogańskie plemiona Prusów (dzisiejsze Mazury). W roku 1025 z **większością** tych **państw Polska miała napięte stosunki**. **Ich powodem była ekspansjonistyczna polityka Bolesława Chrobrego**, który kosztem cesarstwa, Rusi, Czech i Węgier powiększył swoje państwo. Zagarnął Miłsko i Łużyce kosztem Niemiec, Grody Czerwieńskie kosztem Rusi, Słowację kosztem Węgier (prawdopodobnie) i Morawy kosztem Czech. Mieszko II kontynuował politykę swego ojca: mieszał się w wewnętrzne sprawy Niemiec i wyprawiał się na Saksonię co miało wpływ na dalsze pogarszanie się stosunków z Niemcami. Co więcej Mieszko II sprzymierzył się wówczas z pogańskimi Lucicami. Obwołano go „fałszywym chrześcijaninem”. Państwo polskie nie mogło więc liczyć na żadną pomoc w przypadku najazdu czy kłopotów wewnętrznych. Mieszko II nie miał żadnych sprzymierzeńców.

b) sytuacja wewnętrzna

Mieszko II objął władzę zgodnie z życzeniem swego ojca. Tron jednak powinien przypaść jego starszemu bratu – **Bezprymowi**, który był synem pierwszej żony Bolesława Chrobrego, księżniczki węgierskiej. Pominięcie go przy sukcesji tronu budziło sprzeciw części możnych i samego księcia Bezpryma. Mieszko II mógł więc spodziewać się powstania wewnętrznej opozycji. Społeczeństwo polskie było zmęczone ustawicznymi wojnami. Brała w nich udział głównie drużyna, choć gdy działania wojenne toczyły się w kraju wszyscy mężczyźni byli zobowiązani go bronić (zasada tzw. pospolitego ruszenia). Jednak tylko drużynnicy (członkowie drużyny) uzyskiwali profity z wojen: udział w łupach wojennych, otrzymywali ziemię w nagrodę. Należy również pamiętać, że drużyna w całości była na utrzymaniu księcia. W związku z prowadzeniem wojen zwiększono podatki, daniny i posługi, do których byli zobowiązani poddani. Ciężar wojen spoczął więc na barkach ludzi, którzy nie czerpali z nich żadnych korzyści. Co więcej wzmożyły się podatki na Kościół (tzw. dziesięcina – dziesiąta część plonów) w związku z rozwojem polskiej organizacji kościelnej. Niezadowoleni z tego byli zwolennicy dawnej wiary. Do pogłębiającego się niezadowolenia społeczeństwa przyczyniła się również sprawa walki o władzę między Mieszkiem II, a Bezprymem. Sytuacja więc nie była najlepsza.

2. Przyczyny kryzysu państwa polskiego za panowania Mieszka II

a) wewnętrzne:

- państwo polskie nie było dostatecznie scentralizowane, czyli było słabo powiązane wewnętrznie.
- Ziemie wchodzące w skład państwa miały odrębne tradycje plemienne. Elementem łączącym była wspólna religia chrześcijańska, która jednak nie przez wszystkich była tolerowana. Drugim

elementem łączącym była silna władza książęca (centralna). Niestety autorytet władcy za panowania Mieszka II znacznie podupadł. Silne więc były tendencje odśrodkowe.

- nastąpił wzrost niezadowolenia społeczeństwa spowodowany: rozwojem systemu danin i powinności oraz ciągłym ich zwiększaniem; rozwojem aparatu państwowego i związanymi z tym kosztami (zwiększenie danin zbieranych przez pana grodowego = kasztelana); brakiem poczucia bezpieczeństwa wewnętrznego w związku z licznymi wojnami; nierównym podziałem łupów, z których korzystali jedynie książę, drużyna i możni podczas gdy chłop (kmiotek) ponosił jedynie ciężary związane z prowadzoną wojną.
- nastąpił wzrost znaczenia możnych, którzy chcieli ograniczyć władzę książęcą i umocnić swoją pozycję polityczną
- nastąpił wzrost nastrojów pogańskich = antychrześcijańskich spowodowany: rozwojem organizacji kościelnej i związanym z tym wzrostem nakładów na Kościół; tradycją i tęsknotą za dawnymi wierzeniami i czasami gdy ludność była wolna od ciężarów systemu feudalnego,
- Mieszko II wypędził z kraju swoich przyrodnych braci: Bezpryma i Ottona. Udali się oni do cesarza niemieckiego z prośbą o pomoc w walce o tron polski.

b) zewnętrzne:

- wzrost zagrożenia ze strony Niemiec, Rusi Kijowskiej, Czech i Węgier, które chciały odzyskać utracone na rzecz Polski ziemie,
- brak sojuszników. Mieszko II sprzymierzył się z pogańskimi Lucicami.

3. Kryzys państwowości polskiej:

1031 – nastąpił jednoczesny **najazd cesarza Konrada II i księcia ruskiego Jarosława Mądrego**. Od państwa polskiego odpadają Miłsko i Łużyce (powracają do Niemiec), Grody Czerwieńskie (powracają do Rusi), Morawy (na rzecz Czech) i Słowacja (na rzecz Węgier). **Mieszko II opuścił kraj** i schronił się w Pradze, na dworze księcia czeskiego Uldaryka. Do Polski powracają bracia Mieszka II – Bezprym i Otton, sprzymierzeni z Jarosławem Mądrym. Wspiera ich opozycja możnych. Dzięki poparciu **Bezprym obejmuje tron** i odsyła polskie insygnia koronacyjne na dwór cesarski.

1032 – Bezprym został zamordowany po kilku miesiącach rządów. Do Polski **powrócił Mieszko II**. Musiał się jednak zgodzić na pewne warunki. Na **zjeździe w Merseburgu** Mieszko II zgodził się **podzielić kraj na dzielnice**: jedną z nich otrzymał Otton, a drugą Dytryk (prawdopodobnie stryjeczny brat Mieszka). Oprócz tego Mieszko musiał zrezygnować z korony i uznać zwierzchność cesarza. Udaje mu się jednak wkrótce ponownie zjednoczyć cały kraj.

1034 – **śmierć Mieszka II**. Po jego śmierci władzę chwilowo przejmuje wdowa po nim Rychcza jako opiekunka jego syna – Kazimierza. Niestety wkrótce wybucha **bunt możnych**, którzy chcą wykorzystać słabość państwa i panującego; chcą podzielić je między siebie. Kazimierz i Rychcza muszą uchodzić z kraju. Chronią się na dworze cesarskim. Nie znamy imion możnych, którzy stali na czele buntu z wyjątkiem jednego – **Masława** (lub Mieclawa), który opanował Mazowsze. Wiadomo jednak, że bunt objął cały kraj.

1037 (ok.) – wybuchł **bunt ludowy**, który miał charakter antychrześcijański i antyfeudalny. Lud zwrócił się przeciwko możnym, feudalom i Kościołowi, czyli tym, których utożsamiał ze ciągle wzrastającymi daninami i posługami oraz zmianą trybu życia. Objął on najlepiej rozwinięte dzielnice państwa: Wielkopolskę, Małopolskę, Pomorze Gdańskie. Nie wystąpił na Mazowszu gdzie silną władzę sprawował Masław. Skutkiem tego buntu było całkowite zniszczenie polskiej organizacji kościelnej, która praktycznie przestała istnieć. Wymordowano wszystkich księży chrześcijańskich. Lud zwrócił się również przeciwko możnym. Skutkiem tego było

zniszczenie gospodarcze kraju, jego osłabienie wewnętrzne. Panujący chaos i brak działającej organizacji państwowej pozbawił kraj możliwości obrony.

1038 – z tej sytuacji skorzystał książę czeski **Brzetysław I**, który **najechał na ziemie polskie**. Jego wojska zajęły Śląsk, Małopolskę i dotarły aż do Wielkopolski, którą doszczętnie zniszczyły. Śląsk został przyłączony do Czech, w Małopolsce Brzetysław pozostawił swoich wojów w najważniejszych grodach, a z Wielkopolski wywiózł święte relikwie świętego Wojciecha, Radzima-Gaudentego i pięciu braci eremitów (zakonników). Znaczną część ludzi zabrano w niewolę.

4. Skutki kryzysu:

- Państwo polskie utraciło wszystkie ziemie przyłączone przez Bolesława Chrobrego.
- Od Polski odłączyło się Pomorze Zachodnie, Pomorze Gdańskie powróciło do religii pogańskiej.
- Śląsk i Małopolska zostały zagarnięte przez Czechy.
- Jednocześnie nastąpił zanik metropolii gnieźnieńskiej i całkowity upadek polskiej organizacji kościelnej.
- Również negatywne skutki będzie miało odesłanie cesarzowi polskich insygniów koronacyjnych przez Bezpryma. Wiązało się to z upadkiem znaczenia Polski na arenie międzynarodowej i z dążeniami do odzyskania tychże insygniów, bez których nie można było przeprowadzić żadnej koronacji.
- Zdano sobie również sprawę ze złej organizacji państwa polskiego. Zmienił ją Kazimierz Odnowiciel.